

To je slovenski:

Jako Me veseli vzprejeti ta novi izraz patriotičnega mišljenja Mojih zvestih Slovencev."

Na to je presvetli cesar vprašal deputacijo, koliko članov ima Matica. Pozvedoval je, ali ima svoje člane samo na Kranjskem, ali tudi po drugih slovenskih pokrajinah, osobito je želel vedeti, če ima tudi na Štajerskem kaj članov. Napósled je vprašal, kakšne knjige daje na svetlo Matica. G. predsednik Mu odgovori, da izdaje izvirne znanstvene in poučne spise, pa tudi prevode, osobito leposlovnih del, letos pa, da je izdala samo ta „Spomenik“.

Na to je bila deputacija premilostno odpuščena.

Najlepša knjiga slovenska, kar jih je bilo natisnenih od l 1550. do današnjega dne, to je gotovo „Spomenik o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem“. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. Natisnila Ig. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani 1883, 4, I—VIII + 241 str. Ker bomo o svojem času prinesli strokovnjaško oceno o vsebini tega Spomenika, hočemo danes samo našteti posamične spise, katere obseza, ter opisati na kratko vnanjo obliko njegovo. Vsebina mu je ta; 1. Predgovor; 2. S. Gregorčič: Pozdrav Nj. V. cesarju; 3. Fr. Šuklje: Avstrijsko medvladje in ustanovitev Habsburške vlade na Avstrijskem; 4. Anton Funtek: V jednajsti dan julija 1883; 5. Ivan Lavrenčič: Habsburžani ustanovniki Ljubljanske škofije in zaščitniki katoliške vere na Kranjskem; 6. Ivan Navratil: Anton Janša, slavni kranjski čebelar; 7. Fr. Hauptmann: Jurij Vega; 8. Krilan: Rada; 9. Simon Rutar: Slovenske dežele in ustanovitev Vojaške Krajine za Ferdinanda I. — Vsa vnanja oblika knjige je zvršena po navodilu mestnega inženirja in arhitekta g. Ivana Dufféja, kateri je naslovnemu listu, obrobku vsakega posamičnega lista, začetnim črkam in vinjetam v zlogu italijanske renesance narisal načrte, ki so bili potem na Dunaji v baker vrezani. Osobito krasne so začetne črke, v katerih je vpodobljena vsebina vsakega posamičnega spisa. Knjiga je natisnjena z novimi razločnimi črkami (srednjevečna antiqua) na izbornem angleškem papirji rumenkaste barve. A pet izvodov (za cesarja, dež. predsednika barona Winklerja, ljubljansko licejalno biblioteko in za Matičin arhiv) se je natisnilo na papirji iz japonske državne papirnice v Oji Tokio; teh pet iztisov je tudi po Dufféjevem načrtu vezal c. kr. dvorni knjigovez L. Groner na Dunaji v bel pergament z rudečimi in modrimi ornamentami v italijanski renesanci. V sredi zgornje platnice je v modrem polji narejen zlati monogram *F. J. I.* Tistemu izvodu, katerega je Matica poklonila Nj. Veličanstvu, naredila sta po Dufféjevem navodu izrezovalec g. Anton Mlakar in J. Mathian prekrasno šatulo iz orehovega in ebenovega lesa, na katere pokrovu je v srebru vdolan monogram Matice Slovenske *M. S.* z letnicama 1283. in 1883. — Tudi v tipografičnem oziru je knjiga dovršena, za kar gre posebna hvala tiskarni Bambergovi. Konečno omenjamo, da ta „Spomenik“ prejmo samo tisti matičarji, ki za l. 1883. naprej plačajo svoj letni donesek.

Slovenska predavanja na graškem vseučilišči. V „Slovenskem Pravniku“ leta 1870. sem našel kratko opazko, da so se nekda na graškem vseučilišči razlagali nekateri predmeti v slovenskem jeziku. Želeč kaj več o tem pozvedeti, posebno kedaj in doklej so bila ta predavanja, in pa, se li ni morebiti kdaj tudi

na drugih fakultetah v slovenskem jeziku predavalo, začel sem natančneje preiskovati. Ker so pa take stvari zanimive za vsakega, ki se peča z razmerami našega naroda, naj jih motri s političnega ali s kulturnega stališča, bodi tukaj plod teh raziskovanj priobčen.

Prva predavanja v slovenskem jeziku so bila, kolikor sem mogel zaslediti, leta 1828. in to na modroslovski fakulteti in na medicinsko-kirurgičnem oddelku. Jeseni leta 1850. začelo pa se je na bogoslovski in pravoslovni fakulteti v slovenskem jeziku predavati.

A. Na medicinsko-kirurgičnem oddelku: Tukaj je čital dr. Janez Nep. Kömm, redni, javni profesor, doslužen rektor liceja in chirurgus primarius v javni bolnici, od leta 1828. do leta 1834., pa le zimske tečaje: „Ueber theoretische und praktische Geburtshülfe in windischer Sprache nach Anton Makowitz's Handbuch der Geburtshülfe für Hebammen auf dem Lande, aus dem grossen Lehrbuche Raphael Johann Steidele's herausgezogen und ins Krainer'sche übersetzt, Laibach bei Johann Friedrich Eger“. Od leta 1835. do leta 1839. je čital „nach eigenen Schriften in windischer Sprache“, od leta 1840. do konca zimskega tečaja 1848/49. pa „nach eigenem Lehrbuche betitelt: „Bukve od porodne pomozi sa porodne pomožnice na kmetih“. Saloshil Franz Ferstl v Gradci. Johannes Lovrenz Greiner 1840.“ —

Od leta 1849. se na tem oddelku v slovenskem jeziku ni več predavalo.

B. Na modroslovski fakulteti je učil od jeseni leta 1828. javni [gimnazijalni] profesor slovenščine Koloman Kvas [Quass] slovenščino (Unterricht in der windischen Sprache) „nach Dainko's Lehrbuch der windischen Sprache. Graz, 1824“, po 4 ure na teden. Po tej slovnici je poučeval do jeseni leta 1841. Takrat pa je začel učiti „nach Murko's Lehrbuch der windischen Sprache. Graz, 1832“; po tej knjigi je poučeval do poluletja 1850/51. V tečaju 1850/51 je učil „über die Formenlehre der slovenischen Sprache“. To predavanje je za nas posebno zaradi tega zanimivo, ker nam kaže, da so do tega časa Slovenci, vsaj štajerski, v nemškem jeziku imenovali naš jezik „windische Sprache“, pa da so od leta 1850. sem začeli se poprijemati izraza „slovenisch“, kateri je s časom po polnem prvega izpodrinil, prepustivši mu še samo nekaj veljave v psovalnem leksikonu naših severnih prijateljev. Od tedaj je predaval v prvem tečaju „über die Formenlehre der slov. Sprache“, v drugem pa „über Syntax und Stylübungen der slovenischen Sprache“ ali pa na opak.

Učil je do letnega tečaja 1867., t. j. v tem tečaju ni več učil, kajti takrat je začel predavati g. dr. Krek, in g. Kvas se mu je takoj skromno umaknil, ali pa ga je bolezen k temu prisilila.

C. Na bogoslovski fakulteti je začel v zimskem tečaju 1850/51. dr. Matija Robič, redni javni profesor, v slovenskem jeziku predavati, in sicer je imel „Vajo v slovenskih pobožnih nagovorih“ po jedno uro na teden. Ravno tako v pololetjih 1851, 1851/52, 1852, 1852/53. V letnem tečaju 1853 imel je „Vajo v razlaganji krščanskega nauka“ tudi po jedno uro na teden.

Jeseni 1853. je stopil na dr. Robičevo mesto javni redni profesor dr. Jožef Tosi, ki je imel v tem tečaju „Vajo v pobožnih nagovorih“. V naslednjem tečaju 1854. je imel „Vajo v krščanskem nauku“. „Vajo v pobožnih nagovorih“ je imel še potem v tečajih 1854/55, 1855, in 1855/56.

V zimskem tečaju 1855/56. je bilo zadnje slovensko predavanje na tej fakulteti.

Č. Na pravoslavni fakulteti so se začela jeseni 1850. slovenska predavanja. V tečaju 1850/51. je bral „Čez avstrijansko državljansko pravo v slovenskem jeziku gospod dr. Jožef Krainc ko docent skoz 8 ur.“

Exempla trahunt, to vidimo tudi tukaj. Že v naslednjem letnem tečaju 1851. sta posnemala njegov vzgled dva profesorja, tako da so bila v tem tečaju tri predavanja v slovenskem jeziku. Razlagali so namreč:

„Avstrijansko državljansko pravo skoz 7 ur“ dr. Jožef Krainc;

„Red kazenske pravde skoz 4 ure“ dr. Janez Kopač [redni javni profesor, doslužen rektor c. kr. vseučilišča v Inomostu], in pa

„O avstrijskih kaznovavnih postavah čez hudodelstva skoz 3 ure“ izvenredni javni profesor dr. Josip Skedl.

V naslednjem zimskem tečaju 1851/52. so čitali ti trije ravno o istih predmetih, samo da je dr. Skedl čital zdaj po jedno uro več, namreč po 4 ure na teden.

V letnem tečaju 1852. se je dr. Kopač že navolil ter je opustil slovenska predavanja. Čitala sta torej še: dr. Jožef Krainc „Avstrijansko državljansko pravo“ po 7 ur, in pa dr. Josip Skedl „Avstrijansko kazensko pravo“ po 4 ure.

V tečaju 1852/53. sta čitala ravno tako dr. Jožef Krainc „Avstrijansko državljansko pravo“ po 7 ur, dr. Josip Skedl pa „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva“ po 4 ure.

V tečaju 1853. je čital dr. Jožef Krainc zopet „Avstrijansko državljansko pravo“ po 7 ur, a dr. Josip Skedl je razlagal „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva, pregreške in prestopke“ po 4 ure.

V zadnjem letu je bil dr. Krainc izpitavatelj pri judicijalnem izpitu. Zanimivo bi bilo zvedeti, ali ni morebiti kandidate, ki bi to želeli, in ki so pri njem slušali avst. pravo, izpraševal v slovenskem jeziku? Gotovo je še več juristov, ki so v tem času bili na graškem vseučilišču ter se še spominjajo tega. Morebiti nam ta ali oni stvar razjasni.

Jeseni l. 1853. je bil dr. Krainc imenovan za profesorja na pravno akademijo Sibirsko na Erdeljskem, od koder je bil koncem leta 1870. na vseučilišče v Inomost prestavljen.

V slovenskem jeziku je predaval še samo dr. Skedl ter razlagal „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva“ po 4 ure v tečajih 1853/54 in 1854. Pa vidi se, da, kakor ga je dr. Krainčev vzgled vzpodbudil, da je tudi on začel v slovenskem jeziku razlagati, ravno tako hitro je omagal ter se navolil, ko je zapustil dr. Krainc graško vseučilišče.

Od julija leta 1854. se ni nobeden pravniški predmet več v slovenskem jeziku razlagal.

V „Slovenskem Pravniku“ leta 1870. na strani 53. se čita, da je dr. Skedl razlagal kazenski zakonik, da pa je „vender to reč le pritiral do 5. §., ker ni bil našega jezika zadosti zmožen“. To je gotovo pomota, ter bo to najbrž veljalo o dr. Kopači, ki je svoja predavanja res le do 3. tečaja „pritiral“, ne pa o dr. Skedlu, kateri je celih 7 tečajev predaval, ter tedaj gotovo bil zadosti zmožen slovenskega jezika.

Ivan Dečko.